NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 25. mars 2026 av Høyesterett i avdeling med

dommer Bergljot Webster
dommer Henrik Bull
dommer Erik Thyness
dommer Knut Erik Sæther
dommer Are Stenvik

HR-2026-704-A, (sak nr. 25-122127SIV-HRET)
Anke over Frostating lagmannsretts dom 23. mai 2025

X kommune	(advokat Frode Lauareid)
mot	
A	(advokat Halvard Helle)

Møter i saken i medhold av tvisteloven § 30-13:

Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet	Regjeringsadvokaten (v/advokat Andreas Hjetland)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Sæther:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

(2) Saken gjelder en fars krav om oppreisning etter at han ble fratatt omsorgen for sin datter med begrenset rett til samvær. Spørsmålet er om inngrepet krenker retten til familieliv etter Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8 og Grunnloven § 102, om far i så fall har rett til oppreisning fra kommunen, og om kravet er foreldet.

(3) A og B er foreldre til C, født 00.00.2011. Samme dag som hun ble født, vedtok barnevernstjenesten foreløpig omsorgsovertakelse. Domstolene opprettholdt vedtaket.

(4) To uker etter fødselen, i februar 2011, begjærte X kommune omsorgsovertakelse. Begjæringen ble tatt til følge av fylkesnemnda i august 2011. Samvær ble fastsatt med to ganger fire timer i året under tilsyn. Tingretten stadfestet vedtaket i november 2011. Foreldrene anket, men lagmannsretten samtykket ikke i å fremme anken.

(5) Krav om tilbakeføring og samvær har vært prøvd flere ganger siden. I 2013 fastsatte fylkesnemnda samvær til tre timer fire ganger i året, fortsatt under tilsyn. Tingretten stadfestet vedtaket i januar 2014. I 2017 ble samværsordningen opprettholdt av fylkesnemnd og tingrett. Partene ble i 2022 enige om samvær med hver av foreldrene tre timer tre ganger i året, i tillegg til tre samværshelger. Barnet har aldri bodd sammen med foreldrene.

(6) A reiste 21. september 2022 sak mot X kommune med krav om oppreisning etter EMK artikkel 13 for brudd på retten til familieliv etter EMK artikkel 8 og Grunnloven § 102. Møre og Romsdal tingrett avsa 16. februar 2023 dom hvor kommunen ble frifunnet. A anket til Frostating lagmannsrett. Der ble saken stanset etter tvisteloven § 16-17 i påvente av HR-2024-1169-A, som gjaldt lignende rettsspørsmål.

(7) Lagmannsretten avsa 23. mai 2025 dom med slik domsslutning:

> «1. X kommune dømmes til å betale oppreisningserstatning til A med 200 000 – tohundretusen – kroner innen 2 – to – uker etter at denne dommen er forkynt.
>
> 2. X kommune dømmes til å erstatte As sakskostnader for tingretten og lagmannsretten med 332 594 – trehundreogtrettitotusenfemhundreognittifire – kroner innen 2 – to – uker etter at dommen er forkynt.»

(8) Lagmannsretten kom til at gjenforeningsmålet ble forlatt uten at de prosessuelle vilkårene etter EMK artikkel 8 var oppfylt, og til at kommunen kunne holdes ansvarlig. Oppreisningskravet var ikke foreldet.

(9) X kommune har anket til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens bevisvurdering og rettsanvendelse. Saken står i samme stilling som for lagmannsretten.

(10) Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet opptrer i saken etter tvisteloven § 30-13 for å belyse forholdet mellom foreldelsesloven og EMK.

Partenes syn på saken

(11) Den ankende part – *X kommune* – har i korte trekk anført:

(12) Kommunen har ikke brutt EMK artikkel 8 eller Grunnloven § 102. Det var rettslig og faktisk grunnlag for omsorgsovertakelsen og for samværsordningen som ble fastsatt, særlig sett i lys av rettstilstanden da inngrepet ble gjort. Gjenforeningsmålet ble ikke forlatt, slik lagmannsretten legger til grunn, selv om omsorgsovertakelsen ble langvarig.

(13) Ettersom det ikke foreligger krenkelse av EMK artikkel 8 eller Grunnloven § 102, er det ikke grunnlag for oppreisning. Vilkårene etter EMK artikkel 13 er uansett ikke oppfylt, og nasjonale rettsmidler må være uttømt, noe de ikke har blitt.

(14) Dersom det skulle foreligge brudd på EMK, er det statens ansvar. Kommunen har innrettet seg etter den lovforståelsen som staten har etablert, og det er derfor staten som må være ansvarlig. Kommunen kan heller ikke holdes ansvarlig for feil i fylkesnemnda og domstolene.

(15) Et eventuelt krav om oppreisning er foreldet. De faktiske forholdene som oppreisningskravet bygger på, var kjent for A allerede i 2017. Uvisshet om rettstilstanden er ikke til hinder for foreldelse.

(16) Dersom oppreisning skal tilkjennes, må beløpet settes ned.

(17) X kommune har lagt ned slik påstand:

> «1. X kommune vert frifunnen.
>
> 2. X kommune vert tilkjent sakskostnader.»

(18) Ankemotparten – *A* – har i korte trekk anført:

(19) Lagmannsrettens dom bygger på riktig bevisvurdering og rettsanvendelse. Barnevernsinngrepene krenket EMK artikkel 8 og Grunnloven § 102, og vilkårene for oppreisning, slik de følger av HR-2024-1169-A, er oppfylt. Den sterke begrensningen av samvær innebar reelt sett at målet om gjenforening ble oppgitt, og dette var ikke basert på et tilstrekkelig bredt og oppdatert beslutningsgrunnlag. Når tilbakeføring nå er utelukket, er det kun oppreisning som kan kompensere for krenkelsen.

(20) Kommunen er ansvarlig. Den forlot gjenforeningsmålet kort tid etter omsorgsovertakelsen. Dette preger saksfremleggene for fylkesnemnda og domstolene, som sementerte den mangelfulle oppfølgningen. Samværet som kommunen la opp til, var for begrenset til å understøtte gjenforening.

(21) Kravet om oppreisning er ikke foreldet. Krenkelsen er pågående, og det løper ingen foreldelsesfrist. Foreldelsesloven må uansett tolkes i lys av EMK, slik at den usikre

rettstilstanden frem til HR-2024-1169-A gjør at foreldelsesfristen tidligst startet å løpe i 2024.

(22) Kommunen har ikke anket over utmålingen av oppreisningsbeløpet, og dette ligger fast dersom anken ellers forkastes.

(23) A har lagt ned slik påstand:

> «1. Anken forkastes.
>
> 2. A / det offentlige tilkjennes sakskostnader for Høyesterett innen 14 dager fra forkynnelse av dommen.»

(24) *Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet* har i sitt innlegg utdypet forholdet mellom foreldelsesloven og EMK. Hovedsynspunktet er at norske domstoler må foreta en selvstendig vurdering av hva som kan utledes av norsk rett om muligheten til å kreve erstatning for EMK-krenkelser, og at norsk rett er innenfor den skjønnsmargin medlemsstatene har til å gi nasjonale foreldelsesregler.

Mitt syn på saken

Problemstillingene for Høyesterett

(25) Saken reiser tre hovedspørsmål.

(26) Det første spørsmålet er om retten til familieliv etter EMK artikkel 8 ble krenket ved at gjenforeningsmålet ble oppgitt for tidlig, i kombinasjon med for begrenset samvær. A angriper ikke omsorgsovertakelsen eller vedtakene om ikke å tilbakeføre omsorgen.

(27) Det andre spørsmålet, gitt at det foreligger en krenkelse, er om kommunen kan holdes ansvarlig og pålegges å betale oppreisning.

(28) I så fall aktualiseres det tredje spørsmålet, som er om kravet på oppreisning er foreldet som følge av en uviss rettstilstand.

Om retten til familieliv ble krenket

Rettslige utgangspunkter

(29) Retten til familieliv vernes av EMK artikkel 8. Bestemmelsen lyder slik i norsk oversettelse:

> «1. Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.
>
> 2. Det skal ikke skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller

> kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.»

(30) Retten til familieliv vernes også av Grunnloven § 102 første ledd, som forstås på samme måte som EMK artikkel 8, jf. HR-2022-718-A avsnitt 85.

(31) Som det er sagt i HR-2024-1169-A avsnitt 42, beskytter EMK artikkel 8 nr. 1 familiens mulighet til å leve sammen, slik at familiebånd kan utvikles på en naturlig måte. Både omsorgsovertakelse og begrensning av samvær mellom foreldre og barn griper inn i retten til familieliv. Det betyr at ethvert slikt inngrep vil utgjøre en krenkelse med mindre det har hjemmel i norsk lov, ivaretar legitime formål og er nødvendig i et demokratisk samfunn, jf. artikkel 8 nr. 2. I saken her er de to første vilkårene oppfylt; det er nødvendighetsvilkåret partene strides om. Dette vilkåret er oppfylt dersom det er et presserende samfunnsmessig behov for inngrepet og inngrepet står i et rimelig forhold til det som søkes oppnådd, jf. 2024-dommen avsnitt 44.

(32) Hva retten til familieliv omfatter, går frem av storkammeravgjørelsene HR-2020-661-S, HR-2020-662-S og HR-2020-663-S, jf. oppsummeringen i HR-2024-1169-A avsnitt 46 til 50. Sentralt for saken her er at omsorgsovertakelse i utgangspunktet er et midlertidig tiltak, og myndighetene plikter å legge til rette for gjenforening så snart det lar seg gjøre uten at barnet blir skadelidende, jf. avsnitt 46. Barnevernstjenestens plikt til å legge til rette for gjenforening av familien følger i dag av barnevernsloven § 8-3 tredje ledd, som er basert på Den europeiske menneskerettsdomstols (EMDs) praksis. Plikten til å arbeide for gjenforening gjør at barnevernstjenesten systematisk og regelmessig skal vurdere om det er nødvendig å endre tiltaket, herunder om det er grunnlag for å fremme sak om oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse eller grunnlag for utvidelse av samværet.

(33) Ved oppgivelse av gjenforeningsmålet gjelder det et skjerpet krav til beslutningsgrunnlag og begrunnelse, jf. HR-2020-661-S avsnitt 146 til 166. Beslutningsgrunnlaget må ut fra en konkret vurdering være tilstrekkelig bredt, oppdatert og bygge på en prosess som ivaretar alminnelige rettssikkerhetsgarantier. Det må gjøres en samlet vurdering av om grunnlaget er tilstrekkelig til å sikre at foreldrenes synspunkter og interesser blir tatt i betraktning. Begrunnelsen må vise at beslutningen bygger på nøye overveielse og forklare hvorfor gjenforening ikke lenger er aktuelt. Den må vise at myndighetene har foretatt en balansert avveining av kryssende hensyn. I den enkelte sak må det komme tydelig frem at hensynene er vurdert, og hvordan de er veid mot hverandre. Målet om gjenforening kan etter EMDs praksis bare oppgis der foreldrene er særlig uegnet, der tiltaket vil skade barnets helse og utvikling, eller der det har gått betydelig tid siden omsorgsovertakelsen, slik at barnets behov for stabilitet veier tyngre enn hensynet til gjenforening, jf. HR-2020-661-S avsnitt 129 og avsnitt 142 til 148.

(34) Langvarig fosterhjemsplassering er ikke ensbetydende med at gjenforeningsmålet er oppgitt. EMK artikkel 8 krenkes ikke ved at det legges til grunn at omsorgsovertakelsen blir langvarig, uten at den særlige vurderingen som kreves når gjenforeningsmålet oppgis, blir gjort, jf. HR-2020-661-S avsnitt 145. Gjenforeningsmålet er heller ikke til hinder for at barnevernet tidlig i prosessen tar utgangspunkt i, og planlegger for, at plasseringen vil være langvarig. Når det ligger an til at omsorgsovertakelsen vil bli av en viss varighet, gjør imidlertid myndighetenes positive plikt til å arbeide for gjenforening seg gjeldende med tiltakende styrke, jf. HR-2020-661-S avsnitt 127 med gjengivelse av avsnitt 208 i EMDs storkammerdom 10. september 2019 *Strand Lobben mfl. mot Norge*.

(35) En viktig del av plikten til å arbeide for gjenforening er å legge til rette for samvær mellom foreldre og barn, jf. HR-2024-1169-A avsnitt 47. Så lenge gjenforening er målet, skal samværene ikke bare sikre at barnet vet hvem foreldrene er, men også være egnet til å utvikle familiebåndene med sikte på gjenforening. Et sterkt begrenset samvær forutsetter at det foreligger «sterke og spesielle grunner», jf. barnevernsloven § 7-2 tredje ledd, som viderefører barnevernloven 1992 § 4-19 andre ledd.

(36) Hensynet til barnets beste står sentralt ved samværsvurderingen, jf. for eksempel HR-2020-662-S avsnitt 129. Myndighetene kan ikke fastsette et samvær som utsetter barnet for en urimelig belastning. Både barnets behov for stabilitet og foreldrenes mangelfulle samværskompetanse kan derfor, etter en konkret vurdering, tilsi at samværet begrenses. Men, legges det til i avsnitt 129, «myndighetene må – uavhengig av den antatte lengden på omsorgsovertakelsen – med jevne mellomrom undersøke om omstendighetene har endret seg, og vurdere hvilken betydning dette i tilfelle skal få for samværet».

(37) Rettspraksis gir grunnlag for å trekke frem noen forhold som står sentralt ved fastsettelsen av samværet, jf. HR-2021-474-A avsnitt 46 til 48. Det heter her at selv om det må trekkes et skille mellom saker der gjenforeningsmålet står ved lag, og saker der gjenforening ikke lenger er mulig, så er ikke grensen alltid skarp. I avsnitt 48 legges det så til:

> «Det vil være en glidende overgang mellom tilfelle hvor det er klart at barna skal tilbake til biologiske foreldre innen kort tid, og til saker der tilbakeføring er urealistisk i alle fall på kort sikt. Om man står i den ene eller andre situasjonen, vil avhenge av hvordan forholdene utvikler seg. Samværsomfanget kan derfor ikke alene styres av hvordan man vurderer målsettingen om gjenforening, jf. HR-2020-661-S avsnitt 145. Der hensynet til barnet klart tilsier et begrenset samvær med foreldrene, kan man ikke se bort fra dette ut fra en overordnet og generell målsetting om gjenforening.»

(38) Det samme kommer til uttrykk i HR-2022-2292-A. Begrenset samvær i en periode vil derfor ikke nødvendigvis være en krenkelse av retten til familieliv, når inngrepet bygger på tilstrekkelig tungtveiende grunner knyttet til barnet. Slike samværsbegrensninger er heller ikke uten videre uforenlig med gjenforeningsmålet. Så lenge dette målet ikke er oppgitt, må det gjøres vurderinger av om samværet bør utvides med tanke på senere gjenforening. Og selv om gjenforening ikke lenger er målet, har opprettholdelse av familiebånd fortsatt en egenverdi som må få betydning for samværsomfanget, jf. HR-2020-661-S avsnitt 134 med henvisning til EMDs praksis.

(39) Kommunen har argumentert for at spørsmålet om krenkelse må vurderes ut fra den rettstilstanden som lot seg utlede av Høyesteretts praksis på det tidspunktet da inngrepene fant sted. Om dette spørsmålet uttaler førstvoterende i HR-2024-1169-A avsnitt 110:

> «Jeg er enig i at den erstatningsrettslige bedømmelsen av en handling eller unnlatelse generelt må vurderes på grunnlag av de normene som gjaldt da skaden ennå kunne vært unngått. Man kan normalt ikke legge vekt på regler som trer i kraft senere. For *rettspraksis* er imidlertid den klare hovedregelen – når ikke noe annet er sagt – at dommer bygger på rettstilstanden på avgjørelsestidspunktet, og ikke etablerer *nye* handlenormer. I dette tilfellet kan jeg ikke se at rettspraksis fra EMD eller Høyesterett innebar en rettsutvikling av en slik karakter at den bare kan gis virkning fremover i tid. Jeg peker på at Strand Lobben-dommen bygger på tidligere praksis fra EMD, og på at Høyesterett i HR-2020-661-S avsnitt 170 la til grunn at det ikke var noen motstrid mellom denne praksisen og bestemmelsene i barnevernloven 1992 kapittel 4.»

(40) Selv om serien av avgjørelser fra EMD og de norske storkammeravgjørelsene i 2020 ledet til endringer av deler av norsk barnevernspraksis, må dette utgangspunktet legges til grunn også i saken her.

Den konkrete vurderingen av om EMK artikkel 8 er krenket

(41) Kommunen har anført at hvis nasjonale rettsmidler ikke ble uttømt ved prøvingen av omsorgsovertakelsen og samværet, så stenger dette for krav om oppreisning etter en samlet revurdering, slik søksmålet i saken her legger opp til. Kommunen har vist til EMDs storkammerdom 12. juli 2001 *K. og T. mot Finland*. Jeg kan imidlertid ikke se at denne dommen underbygger kommunens anførsel, som ikke kan føre frem i et tilfelle som dette, hvor det verken er anført eller foreligger holdepunkter for at skadelidte burde forhindret eller begrenset skaden ved bruk av ytterligere rettsmidler.

(42) Kommunen har likevel rett i at domstolene står overfor en krevende oppgave når de som i saken her, mer eller mindre løsrevet fra tidligere prøvinger av om omsorgsovertakelse og samvær skal stå ved lag, på et senere tidspunkt skal foreta en samlet vurdering av om retten til familieliv har blitt krenket, og av hvor omfattende krenkelsen i så fall er.

(43) Det må tas utgangspunkt i de krav som stilles til beslutningsgrunnlag og begrunnelse når gjenforeningsmålet oppgis. Dersom gjenforeningsmålet ble forlatt uten at kravene til saksbehandlingen var oppfylt, er EMK artikkel 8 krenket av den grunn. Mangler ved beslutningsgrunnlaget og begrunnelsen kan lede til at det ikke er mulig for domstolene å foreta en materiell vurdering av om det var konvensjonsstridig å oppgi gjenforening. Men denne vurderingen må foretas så langt beslutningsgrunnlaget og begrunnelsen gjør det mulig og forsvarlig, med sikte på å avdekke krenkelsens nærmere alvor og omfang. Dette er forhold av betydning ved utmålingen av en eventuell oppreisning.

(44) Jeg finner videre grunn til å fremheve at ikke enhver feilvurdering medfører at EMK artikkel 8 er krenket, og at det er situasjonen slik den fremsto på tidspunktet for inngrepet som er avgjørende. I EMDs dom 14. mars 2013 *B.B. og F.B. mot Tyskland* avsnitt 48 kommer dette til uttrykk slik:

> «The Court further reiterates that mistaken judgments or assessments by professionals do not *per se* render childcare measures incompatible with the requirements of Article 8 of the Convention. The authorities, both medical and social, have duties to protect children and cannot be held liable every time genuine and reasonably held concerns about the safety of children *vis-à-vis* members of their family are proved, retrospectively, to have been misguided (…). It follows that the domestic decisions can only be examined in the light of the situation such as it presented itself to the domestic authorities at the time these decisions were taken.»

(45) Myndighetene må med andre ord tilkjennes et visst rom for feilvurderinger ved en etterfølgende vurdering av om EMK artikkel 8 ble krenket. I det jeg har gjengitt, ligger også at tidsnære bevis vil ha særlig vekt.

(46) Selv om det ikke er anført at omsorgsovertakelsen i seg selv krenket EMK artikkel 8, kan ikke oppfølgningen av gjenforeningsmålet vurderes uten at det ses i sammenheng med omsorgsovertakelsen. Jeg viser til det jeg har sagt om forholdet mellom gjenforeningsmålet

og langvarige omsorgsovertakelser, og finner grunn til å redegjøre nokså inngående for barnevernsinngrepene.

(47) I likhet med HR-2024-1169-A hadde barnevernstjenesten gode grunner til å starte undersøkelser i forbindelse med barnets fødsel. Barnevernet mottok flere bekymringsmeldinger før fødselen. Begrunnelsen for Y kommunes foreløpige vedtak 30. januar 2011 tegnet et bilde av svakt fungerende foreldre. Især gjaldt dette for mor. Om far het det blant annet:

> «Han har ein skulegang prega av dysleksi og generelle lærevanskar … .
>
> …
>
> Far har fullført vidaregåande skule, bilmekanikarlina. Han jobbar … og mottek arbeidsavklaringspengar. Han var utsett for ei alvorleg bilulukke i 2005 og har i samband med dette hatt opphald på Sunnaas sjukehus … . Han var innlagt til yrkesvurdering. Nevropsykolog fann at far har nedsett tempo / psykomotorisk tempo, og noko nedsette merksemdsfunksjonar. Det vart avdekt lese- og skrivevanskar av ein slik grad at det vil gje store og til dels ekstra store fagvanskar om far skulle trenge lengre teoretisk opplæring. …
>
> Fastlegen beskriv at far har ein viss mental reduksjon idet han ikkje kan handtere kompliserte arbeidsoppgåver og treng tilrettelegging og oppfølging for å kunne vere i arbeid. …
>
> I starten av 2010 flytta mor inn hjå far og hans foreldre. Fars mor har i telefon til miljøterapeut uttalt at mor verka svært slitande på dei alle, og at ho etter seks månader måtte be henne om å flytte. Mor sov lite om nettene, hadde valdsame mareritt og var konstant 'høg'. … Fars mor var tydeleg på at dei måtte seie stopp i forhold til å la mor bu hjå dei då deira eigen son – far til barnet, sjølv treng tett oppfølging for å ha det bra. Ho opplevde at ho og ektemannen ikkje hadde tilstrekkeleg kapasitet til å ta seg av både mor og far.»

(48) Far flyttet etter dette til egen bolig i Y kommune sammen med mor til barnet. Dette medførte behov for hjelp og oppfølgning:

> «Paret har hatt oppfølging av miljøterapeut gjennom bustadsosiale tenester i NAV 10 timar pr. veke. Dei treng hjelp til styring av økonomien. Dei treng også oppfølging i forhold til å innreie heimen sin, og råd/rettleiing i forhold til kosthald, matlaging og -innkjøp.»

(49) I Y kommunes vedtak 8. februar 2011 het det at plasseringen var tenkt å være langvarig, men at det ikke kunne sies med sikkerhet at tilbakeføring ikke kunne skje. Det måtte derfor legges opp til samvær som gjorde at foreldrene ikke var ukjente for barnet. Det gikk frem av kommunens saksfremlegg til fylkesnemnda at mindre inngripende tiltak var vurdert, men at opphold på familiesenter ikke kunne kompensere for foreldrenes mangel på omsorgsevne.

(50) I fylkesnemndas vedtak 8. februar 2011 ble den midlertidige omsorgsovertakelsen opprettholdt. Utfallet ble det samme i dom 31. mars 2011 fra Søre Sunnmøre tingrett, men under dissens. Samværet ble økt til minst to timer i uken. Jeg ser det som klart at gjenforeningsmålet på dette tidspunktet ikke var oppgitt, og at samværet var tilstrekkelig.

(51) I saksfremlegg til fylkesnemnda 14. februar 2011 fra X kommune, som da hadde overtatt saken, het det at «foreldre er varig ute av stand til å ivareta barnets behov», og at «det ikkje er aktuelt med tilbakeføring». Om samvær ble det uttalt at barnet skal ha kjennskap til biologiske foreldre og informasjon om sitt opphav, men «ikkje oppretthalde og vedlikehalde ei tilknyting til sine biologiske foreldre ettersom hennar tilknyting starta hjå fosterforeldre». Kommunen tilrådde samvær med to timer under tilsyn to ganger i året.

(52) I april 2011 oppnevnte kommunen en sakkyndig for å vurdere foreldrenes omsorgsevne og eventuelle hjelpetiltak. Rapporten fra juli 2011 underbygget at det var grunnlag for omsorgsovertakelse. Om samværene ble det sagt at far var den mest engasjerte og aktive av foreldrene, men at han hadde stort og gjentatt behov for veiledning. Veiledningen førte i liten grad til læring og endring. Det ble nevnt et konkret eksempel på at samværet ble en belastning for barnet, slik at samværet måtte avbrytes. Observasjonene av 14–15 samvær med far ble oppsummert på denne måten:

> «Disse viser at far er engasjert både gjennom sin atferd og følelsesmessig, er usikker, mestrer dårlig noen situasjoner selv om disse har vært veiledet på mange ganger tidligere. Han har klare vansker med å overføre det han har lært til nye lignende situasjoner. Veiledning må gis der og da, men har liten generalisert effekt.»

(53) Den sakkyndige la til at de ytre rammebetingelsene, så som boligforhold, ga en god oppvekstsituasjon for barnet. Det lå ikke i mandatet å vurdere samvær framover, men den sakkyndige ga uttrykk for at omsorgsovertakelsen måtte anses som langvarig, og at samvær måtte tilpasses dette.

(54) I august 2011 konkluderte fylkesnemnda med fortsatt omsorgsovertakelse. Nemnda bygget på kommunens saksfremlegg. Foreldrenes omsorgsevner ble vurdert som så mangelfulle at hjelpetiltak ikke var et aktuelt alternativ. Kommunen la ned påstand om samvær inntil fire ganger per år med to timer hver gang under tilsyn. Dette ble tatt til følge av nemnda, som la vekt på at plasseringen vil bli langvarig og at samværet vil gi barnet mulighet til «etter hvert å vite hvem foreldrene er, og for foreldrene anledning til å følge med på at barnet vokser og utvikler seg».

(55) Det samværet som her ble fastsatt, ville etter hvert ha blitt uforenelig med tilbakeføring av omsorgen. Begrunnelsen for at samværet ble satt så lavt står i et spenningsforhold til EMDs praksis. Samtidig var samværsordningen hensynsfull overfor barnet, gitt den sakkyndiges observasjoner og vurdering av samværene. Som Høyesteretts praksis viser, var ikke et så begrenset samvær i denne fasen ensbetydende med at gjenforening var oppgitt – samværet kunne senere økes og danne grunnlag for tilbakeføring.

(56) Tingretten kom i november 2011 til samme resultat som fylkesnemnda. De ytre rammene var bedre, men det var fortsatt alvorlige mangler ved foreldrenes omsorgsevner. For far ble det særlig pekt på «stort behov for modellrettledning, repetisjoner og tilrettelegging, lavt arbeidstempo, vansker med å takle stress og oppgaveløsning som ikke er helt enkle». Foreldrene var i liten grad i stand til å «reflektere over problematiske situasjoner både fra fortid og i fremtid», og de viste «liten innsikt i sine egne mangler og behov». De klarte derfor ikke å «tone seg inn på barnet, lese barnets behov eller handle adekvat i forhold til det». Samværene skulle derfor ikke ha som formål å tilrettelegge for tilbakeføring, og plasseringen var langvarig.

(57) Ifølge kommunens endelige omsorgsplan 11. januar 2012 var målet at barnet skulle vokse opp i fosterhjemmet, og at poenget med samvær var at mor og far skulle kunne følge barnets utvikling.

(58) Foreldrene anket tingrettens dom til Frostating lagmannsrett, som i februar 2012 ikke ga samtykke til å fremme anken. Lagmannsretten var ikke enig med foreldrene i at det var vesentlige svakheter ved tingrettens dom.

(59) Oppsummert må det så langt legges til grunn at gjenforeningsmålet reelt sett ble forlatt allerede tidlig i 2012. Uttalelsene må imidlertid ses i lys av at det på dette tidspunktet fremsto som mest sannsynlig at omsorgsovertakelsen måtte bli langvarig, og at kommunen måtte planlegge for dette. Det begrensede samværet lot seg vanskelig forene med et gjenforeningsmål, men den sakkyndiges observasjoner av samværene viste at det var behov for begrensninger av hensyn til barnet.

(60) I 2013 ble det fremmet ny sak for fylkesnemnda. Selv om far hadde hatt en god utvikling, var de grunnleggende forutsetningene for å ha omsorg for et barn fortsatt ikke oppfylt, og omsorgsmanglene ble antatt å være av mer varig karakter. I tillegg hadde barnet nå knyttet seg sterkt til fosterforeldrene. Nemnda uttrykte seg slik i vedtak fra juli 2013:

> «Barnet har etter nemndas vurdering fått en slik tilknytning til mennesker og miljø der det er at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet. Barnet har sin psykologiske tilknytning fullt og helt til fosterforeldrene hvor hun har bodd siden hun ble født. Barnet har ikke noen psykologisk tilknytning til sine biologiske foreldre med den kontakt som har vært. Barnet er i en viktig og sårbar fase i sin utvikling og sårbar i forhold til endringer i tilknytningsforhold og destabilisering av omsorgsrammene, – selv om barnet ikke har særskilte omsorgsbehov, er velfungerende, og har en adekvat utvikling.»

(61) Samværet ble økt til tre timer fire ganger i året.

(62) Også dette vedtaket ble brakt inn for tingretten, som oppnevnte den samme sakkyndige som tidligere hadde uttalt seg i saken.

(63) Den sakkyndige så fortsatt omsorgsevnen til foreldrene som utilstrekkelig, og det var etter hans mening ikke grunnlag for tilbakeføring. Samværene ble imidlertid nå vurdert å være «i det alt overveiende» gode for foreldrene og barnet. At samværene på dette tidspunktet ble vurdert å være positive for barnet, tilsier at samværet på dette tidspunktet skulle ha vært økt.

(64) I dom 20. januar 2014 stadfestet Søre Sunnmøre tingrett fylkesnemndas vedtak. Retten fant det klart at foreldrene manglet emosjonell omsorgsevne, og den la vekt på at far ikke klarte å bygge kontakt med barnet og ikke tok signaler. Samtidig fremhevet tingretten at et miljøskifte for barnet nå, etter så lang tid i fosterhjem, ville ha vært svært dramatisk med stor emosjonell belastning og klare skadevirkninger. Samværet ble som i fylkesnemnda fastsatt til tre timer fire ganger i året.

(65) I 2015 fikk foreldrene et nytt barn som de beholdt omsorgen for, og som etter samlivsbrudd bor sammen med far.

(66) I 2017 ble det reist ny sak for nemnda om omsorgen for det første barnet. Omsorgsovertakelsen ble opprettholdt fordi det ikke var vesentlige endringer i barnets tilknytning til fosterhjemmet. Samværet ble ikke utvidet. Fylkesnemndas vedtak ble stadfestet i tingrettens dom fra juli 2017, men et mindretall gikk inn for å øke samværet til seks ganger i året.

(67) I kommunens anførsler i en ny sak for fylkesnemnda i 2022 ble det uttrykkelig sagt at gjenforeningsmålet var oppgitt, og at tilbakeføring ikke var aktuelt. Partene ble enige om at hver av foreldrene skulle ha tre timers samvær tre ganger i året, i tillegg til tre samværshelger i barnets bostedskommune bestående av to dagssamvær på fire timer felles med far og mor. Samværet var i tråd med barnets ønske.

(68) *Ved vurderingen av om EMK artikkel 8 ble krenket*, må det etter mitt syn legges til grunn at gjenforeningsmålet reelt sett ble oppgitt av kommunen tidlig i 2012, slik at de strenge kravene til beslutningsgrunnlag og begrunnelse da gjaldt. Jeg viser til kommunens saksfremlegg og den endelige omsorgsplanen fra januar 2012. Også det begrensede samværet trekker i denne retningen, når det ses hen til hvordan samværet ble begrunnet.

(69) Beslutningsgrunnlaget var oppdatert med bruk av sakkyndighet. Det ble også gitt omfattende begrunnelser i kommunens saksfremlegg, i fylkesnemnda og i dommene, men verken beslutningsgrunnlaget eller begrunnelsene rettet seg inn mot oppgivelsen av gjenforeningsmålet, som ble forlatt mer implisitt og ikke løftet frem. Det ble ikke gjort noen balansert avveining der også verdien av biologiske bånd ble trukket inn. De krav EMK stiller til saksbehandling, ble derfor ikke oppfylt.

(70) Samtidig er det klart at det på dette tidspunktet ikke var grunnlag for tilbakeføring, og at omsorgsovertakelsen måtte bli langvarig på kortere sikt. På grunn av belastningen samværene påførte barnet, var det på dette tidspunktet heller ikke aktuelt med et omfattende samvær som kunne dannet grunnlag for gjenforening. Bedømt ut fra foreldrenes omsorgs- og samværsevner kunne tilbakeføring først ha blitt aktuelt i et lengre tidsperspektiv. Men da tilsa hensynet til barnets beste og de negative konsekvensene av et brudd med fosterfamilien at gjenforeningsmålet uansett måtte oppgis, slik tingretten konkluderte med i 2017.

(71) Etter mitt syn er det derfor i denne saken grunnlag for å slå fast at barnet ikke ville ha blitt tilbakeført selv om offentlige myndigheter hadde arbeidet for tilbakeføring, slik EMK artikkel 8 krever. Dette skiller saken fra HR-2024-1169-A, der det verken kunne fastslås eller utelukkes at barnet ville ha blitt tilbakeført dersom myndighetene hadde arbeidet for gjenforening, jf. avsnitt 96. Det må vurderes konkret om saksforholdet i den enkelte sak gir grunnlag for å konkludere på dette punktet, eller om det vil bære preg av spekulasjon.

(72) Slik saken lå an, kunne heller ikke økt samvær, etter at samværene viste seg å være positive for både foreldre og barn i tiden siden 2013, ha ledet til tilbakeføring. Som nevnt var begrensningen av samværet imidlertid en krenkelse i seg selv som bidro til at de biologiske båndene mellom barnet og far ble svekket, med det savn som dette førte med seg. Det er, slik jeg ser det, kombinasjonen av mangelfull saksbehandling og for begrenset samvær som krenket As rett til familieliv etter EMK artikkel 8.

Om kommunen kan holdes ansvarlig

(73) Om de rettslige utgangspunktene for denne vurderingen viser jeg til HR-2024-1169-A avsnitt 98 til 104. I avsnitt 102 oppsummeres rettstilstanden på denne måten:

> «Etter mitt syn må det som her kommer til uttrykk, også legges til grunn etter gjeldende rett. Jeg ser det slik at en kommune kan holdes ansvarlig for *svikt innenfor sitt område*. Hvis kommunens involvering har vært begrenset til forsvarlig gjennomføring av statlig lovgivning, vil det normalt ikke kunne anses å foreligge en svikt fra kommunens side, slik at staten alene blir ansvarlig. Det samme må gjelde om kommunen på forsvarlig måte har gjennomført et vedtak eller en dom, som den er bundet av.»

(74) Om det foreligger et forhold kommunen svarer for, må vurderes med utgangspunkt i barnevernslovens system og oppgavefordeling mellom kommunale og statlige myndigheter, jf. avsnitt 104. Om forholdet mellom statlige og kommunale myndigheter, som har vært et tema under forhandlingene i Høyesterett, heter det i avsnitt 105:

> «Vedtak om blant annet omsorgsovertakelse og samvær treffes av barneverns- og helsenemnda – tidligere fylkesnemnda – som er et uavhengig, statlig forvaltningsorgan. Den kommunale barnevernstjenesten har ansvaret for å forberede sakene og legge dem frem for nemnda, jf. barnevernsloven § 14-8 første og annet ledd og § 14-9 første og annet ledd, og barnevernloven 1992 § 7-10 første ledd og § 7-11 første ledd. I dette ligger at nødvendige undersøkelser må gjøres, og at saken må legges forsvarlig til rette for behandling i nemnda. Nemnda har rett nok også et ansvar for saksforberedelsen og skal foreta en selvstendig og reell vurdering av avgjørelsesgrunnlaget. Dette kan imidlertid ikke utelukke ansvar for kommunen dersom nemnda har bygd på kommunens mangelfulle saksforberedelse.»

(75) Barnevernstjenesten har også ansvaret for å sette i verk nemndas vedtak og for den videre oppfølgningen av barn og foreldre, herunder å legge til rette for at foreldrene kan få tilbake omsorgen for barnet, og for systematisk og regelmessig å vurdere om det er nødvendig å endre vedtaket, jf. HR-2024-1169-A avsnitt 106.

(76) Bedømt ut fra EMDs praksis, som er fulgt opp av Høyesterett blant annet i de tre storkammeravgjørelsene i 2020, må det legges til grunn at kommunen medvirket til at gjenforeningsmålet ble oppgitt allerede i 2012 uten at kravene til beslutningsgrunnlag og begrunnelse ble oppfylt. I tillegg var det en krenkelse ikke å legge til rette for at samværet etter hvert ble økt, slik jeg har gjort rede for.

(77) Kommunens handlemåte må som nevnt vurderes ut fra situasjonen slik den fremsto for kommunen i 2011 og de påfølgende år. Det var utvilsomt grunnlag for omsorgsovertakelsen, og den måtte bli langvarig. Det var feil av kommunen ikke å trekke en klarere grense mellom langvarig omsorgovertakelse og oppgivelse av gjenforeningsmålet, men grensen var ikke skarp i denne saken.

(78) Kommunen må videre, slik jeg har gitt uttrykk for, i en slik situasjon tilkjennes et visst rom for feilvurderinger. Det foreligger like fullt en krenkelse som kommunen kan holdes ansvarlig for, men konsekvensene er mindre omfattende enn i HR-2024-1169-A. Dette understreker at spørsmålet om krenkelse – og i forlengelsen av dette hva som må til for å reparere krenkelsen, som jeg straks kommer til – må vurderes konkret i den enkelte sak.

(79) Kommunen har gitt uttrykk for at det er urimelig at det er kommunene som blir holdt ansvarlig når også staten har medvirket til menneskerettskrenkelser. Om dette bør lede til utjevnende tiltak, er eventuelt et spørsmål for Storting og regjering.

Reparasjon av krenkelsen – EMK artikkel 13

(80) Jeg har konstatert krenkelse av EMK artikkel 8 og at kommunen har bidratt til den på en slik måte at den kan holdes ansvarlig. Spørsmålet nå er hvilket tiltak som da kreves etter EMK artikkel 13.

(81) Bestemmelsen har på norsk overskriften «Retten til et effektivt rettsmiddel» og lyder slik:

> «Enhver hvis rettigheter og friheter i denne konvensjon blir krenket, skal ha en effektiv prøvingsrett ved en nasjonal myndighet uansett om krenkelsen er begått av personer som handler i offisiell egenskap.»

(82) Formålet med artikkel 13 er å sørge for effektiv gjennomføring av konvensjonsrettighetene på nasjonalt nivå, jf. HR-2024-1169-A avsnitt 86 med videre henvisninger til EMDs praksis. Staten må sikre enhver en effektiv adgang til å få prøvd om det foreligger et menneskerettsbrudd, og i så fall tilgang på reparasjon ved en nasjonal myndighet, jf. HR-2022-401-A avsnitt 31, som også peker på at det er opp til nasjonale myndigheter å lage egnede ordninger for å bøte på EMK-brudd. Nasjonale myndigheter har et visst handlingsrom ved gjennomføringen av artikkel 13, jf. 2024-dommen avsnitt 87 og 88.

(83) Den primære reparasjonen er at det rettes opp i forholdet som utgjør en krenkelse. Hvis dette ikke er mulig, kan det i enkelte saker være tilstrekkelig reparasjon å konstatere krenkelsen, jf. HR-2024-1169-A avsnitt 89. Det vises der til EMDs storkammerdom 18. september 2009 *Varnava mfl. mot Tyrkia*, hvor det i avsnitt 224 pekes på at konstatering av krenkelsen i en bindende dom i mange tilfeller er «a powerful form of redress in itself». I andre saker vil dette ikke være tilstrekkelig, og oppreisning vil da kunne være et nødvendig botemiddel. Om den nærmere grensedragningen her viser jeg til HR-2024-1169-A avsnitt 90 og 91.

(84) I denne saken ville bruddet på saksbehandlingsreglene etter mitt syn isolert sett kunne repareres ved å konstatere krenkelsen. Som jeg har gjort rede for, ville det uansett ikke vært mulig å tilbakeføre omsorgen. Bruddet på saksbehandlingsregler førte derfor ikke til noe tap av mulighet («loss of opportunity») for gjenforening, jf. HR-2024-1169-A avsnitt 92. Når det også tas i betraktning at samværet var for begrenset i en årrekke, er det likevel samlet sett nødvendig å tilkjenne oppreisning for å reparere krenkelsen.

(85) Om de rettslige utgangspunktene for utmåling av oppreisningen viser jeg til HR-2024-1169-A avsnitt 120 til 122. EMD aksepterer at medlemsstatenes domstoler står relativt fritt ved utmålingen og kan se hen til egen rettstradisjon, så lenge oppreisningen utmåles slik at det tilkjente beløpet reparerer skaden og markerer den urett som er begått. Det er selve krenkelsen som er det sentrale.

(86) I HR-2024-1169-A ble oppreisningen satt til 200 000 kroner. I saken her, der konsekvensene av krenkelsen er betydelig mindre, men fortsatt alvorlige, anser jeg 100 000 kroner som et passende beløp. Et slikt resultat ligger innenfor rammen av kommunens påstand.

Foreldelsesspørsmålet

(87) Kommunen har anført at et krav på oppreisning uansett er foreldet, jf. foreldelsesloven § 9 nr. 1. Første punktum lyder slik:

> «Krav på skadeserstatning eller oppreising foreldes 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige.»

(88) Også erstatningskrav som følge av menneskerettskrenkelser foreldes etter § 9. Nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige vil tidligst oppstå ved krenkelsen, og det må vurderes konkret når foreldelsesfristen tar til å løpe.

(89) Foreldelsesfristen ble avbrutt ved søksmålet 21. september 2022. Spørsmålet er om A tre år tidligere, altså før 21. september 2019, visste eller burde ha visst om skaden og at kommunen var ansvarlig. Det er på det rene at A før dette tidspunktet kjente til de faktiske forholdene som begrunner oppreisningskravet. Spørsmålet er om uvitenhet om rettsreglene medfører at kravet om oppreisning likevel ikke er foreldet.

(90) I utgangspunktet har ikke rettsuvitenhet noe å si for når foreldelsesfristen begynner å løpe, jf. HR-2023-877-A avsnitt 37 med videre henvisninger. Men dette gjelder ikke unntaksfritt, jf. Rt-2008-1665 *Periscopus* avsnitt 41 og 42. Hvor mye som skal til, vil ifølge rettspraksis kunne variere med sakstypen. I forretningsmessige forhold blir rettsuvitenhet bedømt strengt, slik Periscopus-dommen viser. I personskadesaker – der avveiningen av hensyn for og mot foreldelse slår noe annerledes ut – har domstolene derimot strukket seg langt for å imøtekomme skadelidte, jf. Periscopus-dommen avsnitt 32 og 33 og for eksempel Rt-1959-525.

(91) Det foreligger ikke dommer fra Høyesterett om foreldelse av erstatningskrav som følge av menneskerettskrenkelser. Etter mitt syn står vi her overfor en sakstype der en avveining av kryssende hensyn for og mot foreldelse gir grunn til å tolke foreldelsesloven § 9 slik at det gjelder mindre strenge krav til skadelidtes kunnskap om rettsregler enn ved for eksempel forretningsmessige forhold. Det må gjøres en konkret vurdering av når rettstilstanden var så avklart at den skadelidte hadde rimelig grunn til å anlegge søksmål mot kommunen med krav om oppreisning for menneskerettskrenkelsen.

(92) Frem til HR-2022-401-A hersket det usikkerhet både om en kommune kunne pådra seg erstatningsansvar dersom den ikke oppfylte sine forpliktelser til å sikre menneskerettighetene, hva som i så fall skulle til, og hva som var det rettslige grunnlaget for krav om oppreisning. Disse spørsmålene ble i det vesentligste avklart i 2022-kjennelsen og i HR-2024-1169-A.

(93) Jeg har kommet til at rettsusikkerheten iallfall frem til HR-2022-401-A var så stor at A ikke hadde rimelig grunn til å anlegge søksmål før Høyesteretts kjennelse ble avsagt 17. februar 2022. Det betyr at kravet om oppreisning ikke var foreldet da han tok ut søksmål mot kommunen samme år.

Konklusjon og sakskostnader

(94) X kommune har fått medhold i at oppreisningsbeløpet må settes lavere enn i lagmannsrettens dom. Det må imidlertid foretas en bredere vurdering, hvor det legges vekt på hvor tyngdepunktet i saken ligger, herunder hvilke deler av saken som har tatt lengst tid under forhandlingene og som har krevd mest saksforberedelse, jf. for eksempel Rt-2014-731 avsnitt 16.

(95) Tyngdepunktet i saken er spørsmålet om EMK artikkel 8 var krenket, og kommunens ansvar i den forbindelse, der kommunen ikke har fått medhold. Ankemotparten, som er innvilget fri sakførsel, har ved det offentlige krav på erstatning for sakskostnadene for Høyesterett etter hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd. Det er krevd salær på til sammen 264 859 kroner inklusiv merverdiavgift. I tillegg kommer reiseomkostninger for A i forbindelse med Høyesteretts ankeforhandling med 13 340 kroner, som han allerede har fått dekket. Kostnadene legges til grunn som nødvendige, jf. tvisteloven § 20-5.

(96) Jeg stemmer for slik

D O M :

1. X kommune dømmes til å betale oppreisning til A med 100 000 – etthundretusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.

2. For øvrig forkastes anken.

3. I sakskostnader for Høyesterett betaler X kommune til det offentlige 278 199 – tohundreogsyttiåttetusenetthundreognittini – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.

(97) Dommer **Bull:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(98) Dommer **Thyness:** Likeså.

(99) Dommer **Stenvik:** Likeså.

(100) Dommer **Webster:** Likeså.

(101) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. X kommune dømmes til å betale oppreisning til A med 100 000 – etthundretusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.

2. For øvrig forkastes anken.

3. I sakskostnader for Høyesterett betaler X kommune til det offentlige 278 199 – tohundreogsyttiåttetusenetthundreognittini – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.